

Oppimisvaikeuksista vapaaksi -hanke (OPPIVA)

Kriminaalihuollon tukisäätiö/Kati Sunimento 27.1.2009

Vankien oppimisvaikeuksien kuntoutus- ja tukipalvelusuunnitelman kehittämiprojekti

Vuosiraportti 2008

Sisällys

Hankkeen tavoitteet

Kohderyhmä

Toiminnan organisointi

Toiminta vankiloissa

Toiminta vapaudessa

Hankkeen asiakkaat ja heidän elämäntilanteensa

Tämän hetkisen tilanteen arviointia

Toimintasuunnitelma vuodelle 2009

Liite: Vuosi 2008 numeroina

Hankkeen tavoitteet

Oppimisvaikeuksista vapaaksi -hankkeen tavoitteena on selvittää vankien ja Kriminaalihuoltolaitoksen asiakkaiden oppimisvaikeuksia sekä rakentaa heille oppimisvaikeudet huomioivia kuntoutuspolkuja rangaistusajasta vapauteen. Tavoitteena on lisätä asiakkaiden ja heidän läheistensä ymmärrystä oppimisvaikeuksien suhteen. Tavoitteena on myös pysähdyttää viranomais- ja järjestötoimijat ko. problematiikan äärelle.

Vuoden 2008 tärkeimmät tavoitteet olivat hankkeen yhteistyötahojen aktivointi, erilaisten toimintamallien kokeileminen asiakastyössä sekä ulkoisen arviointiprosessin suunnittelu ja toteutuksen aloittaminen.

Kohderyhmä

Hankkeen kohderyhmänä ovat alle 30-vuotiaat Etelä-Suomen aluevankilan vangit ja Kriminaalihuoltolaitoksen pääkaupunkiseudun aluetoimistojen (Helsinki, Espoo ja Vantaa) asiakkaat. Etelä-Suomen aluevankilassa rangaistusaikainen hanketyöskentely keskittyy Keravan vankilassa ja Helsingin avovankilassa tehtävään työhön. Lisäksi Etelä-Suomen aluevankilan sijoittajayksikön hankkeeseen ohjaamia vankeja tavataan heidän sijoituslaitoksessaan. Usein vangit siirtyvät työskentelyn aikana laitoksesta toiseen. Yhteistyötä Oppiva-hankkeen kanssa ei päätetä siihen, vaan jatkotyöskentelyn tarve kartoitetaan ennen siirtoa. Mikäli nähdään tarpeelliseksi, työskentelyä jatketaan uudessakin sijoituslaitoksessa.

Toiminnan organisointi

Kolmas työntekijä aloitti hankkeessa 1.4.2008, johon asti hanketta vedettiin kahden työntekijän voimin. Lisäksi hankkeessa oli sosionomi-harjoittelija Laurea-ammattikorkeakoulusta 10.3.–23.5.2008 sekä 13.10.-19.12.2008. Hanketyöntekijöiden työtilat sijaitsevat Helsingin seudun erilaisten oppijoiden (HERO) tiloissa Kaisaniemessä.

Hankkeen ohjausryhmässä on edustus seuraavilla tahoilla:

- Vankeinhoitolaitos
- Kriminaalihuoltolaitos
- Rikosseuraamusvirasto
- Erilaisten oppijoiden liitto ry.
- Kuntoutussäätiö
- ADHD-liitto ry.
- Työvoimahallinto

Vuonna 2008 ohjausryhmä kokoontui viisi kertaa, joista yhden kerran vetivät hankkeen ulkoiset arvioitsijat. Jokaisessa hankkeen kohdetahossa on nimetty henkilö(t), jotka toimivat hankkeen yhdyshenkilöinä ja vastaavat siitä, että hankkeen toiminta mahdollistuu. Lisäksi hanketyöntekijöille on jaettu päätoimialueet.

Toiminta vankiloissa

Vankiloissa hankkeen toiminta on sisältänyt ryhmämuotoisten luki-infojen pitämistä, oppimisvaikeuksien testaamista, lukikuntoutusta sekä vapauttamissuunnitelmien laatimista yhdessä vangin ja hänen kanssaan työskentelevän verkoston kanssa. Verkostoihin on kuulunut vankeinhoidon ja kriminaalihuollon moniammatillista henkilökuntaa, sosiaalitoimen ja työvoimahallinnon edustajia, erilaisten järjestöjen työntekijöitä sekä oppilaitosten edustajia. Hankkeen kokeilemat toimintamallit ovat olleet erilaisia eri vankiloissa.

Yhteistyössä **Etelä-Suomen aluevankilan sijoittajayksikön** kanssa kokeiltiin toimintamallia, jonka tarkoituksena oli löytää hankkeen palveluja tarvitsevia vankeja jo heti rangaistuksen alussa sijoittelun aikana. Hankkeen laatima oppimisvaikeuksien itsearviointilomake annettiin täytettäväksi vangeille, jotka täyttävät hankkeen kriteerit (ikä, suomen kielen taito, vapautuminen viimeistään tammikuussa 2010). Lomakkeessa kysyttiin vangin halukkuutta selvittää omaa oppimisvaikeuttaan ja halukkuutta osallistua Oppiva-hankkeeseen. Vuonna 2008 hankkeen työntekijöille palautui yhteensä 82 vangin täyttämä lomake. Heistä 37 ilmoitti haluavansa osallistua hankkeeseen. Vuoden 2008 lopussa näistä 37 vangista 21 vankia jatkaa edelleen hankkeen toiminnassa.

Helsingin avovankilan Suomenlinnan osastolla oli vuonna 2008 käytössä kokeilumalli, jossa kaikki alle 30-vuotiaat Suomenlinnassa rangaistustaan suorittavat vangit osallistuivat hankkeen infotilaisuuteen. Infotilaisuudessa kerrottiin vangeille oppimisvaikeuksista, oppimisvaikeuksien tunnistamisesta ja kuntoutuksesta, oppimistyyleistä sekä tarjottiin vangeille hankkeen palveluita. Kaikki infoihin osallistuneet tekivät myös Oppiva-testin ja havaintokanavatestin. Infoja pidettiin Suomenlinnassa kahdeksan kertaa ja niihin osallistui yhteensä 45 vankia. Näistä 17 vankia halusi jatkaa hankkeessa.

Helsingin avovankilan Seutulän osastolta osallistui hankkeeseen 13 uutta vankia vuonna 2008. Suurin osa Seutulasta ohjautuneista vangeista on osallistunut hankkeeseen vankilan henkilökunnan motivoimina. Seutulassa pidettiin kaksi hankkeen infotilaisuutta, joihin osallistui 15 vankia. Lisäksi pidettiin yksi ryhmäinfo Kriminaalihuollon tukisäätiön Vertaistukipisteessä Rediksessä, johon osallistuivat Seutulän Kuntouttava vankityö-ohjelman (KUVA) vangit.

Keravan vankilassa hanketyöskentely on keskittynyt osastoille, joille sijoitetut vangit ovat sitoutuneet päihteettömyyteen. Toisella kuntouttavalla osastolla lukitestausta liitettiin osaksi osaston ohjelmaa eli se oli pakollinen kaikille kuntoutuville. Toisella osastolla pidettiin inforyhmä, jonka teemana olivat oppimisvaikeudet. Ryhmään osallistuneille tarjottiin mahdollisuus osallistua seuraavalla tapaamisella ryhmämuotoiseen lukemisen ja kirjoittamisen testaukseen (lukiseula). Muilta osastoilta osallistuneet vangit ovat ohjautuneet hankkeeseen sijoittajayksikön tai vankilan henkilökunnan kautta. Yksi vanki sai suoritettua peruskoulun loppuun hankkeen tukemana. Vuoden 2008 aikana hankkeeseen osallistui 31 uutta vankia Keravan vankilasta.

Hämeenlinnan vankilassa on tavattu sijoittajayksikön sinne ohjaamia vankeja (8). Marraskuusta 2008 lähtien on Hämeenlinnassa pidetty kahdelle romanivangille ”minilukikuntoutusryhmää”. Toiminnan tavoitteena on ollut motivoida asiakkaita lukemisen harjoitteluun sekä kehittymisen/onnistumisten kautta kannustaa peruskoulun loppuun suorittamiseen. Työskentely on ollut innostusta herättävää niin asiakkaille, hankkeen työntekijälle kuin myös laitoksen henkilökunnalle. Ryhmätyöskentelyn arvoa nosti se, että siihen liitettiin asiakaskohtaista tiivistä yhteistyötä verkostotahojen kanssa, vapautumisajan valmistelua sekä vapautumisen jälkeisten tukitoimien järjestämistä.

Vanajan vankilan kanssa alettiin lokakuussa suunnitella naisvangeille suunnattua oppimisvalmiuksia parantavaa ryhmätoimintaa. Vankilan vankeinhoitoesimies markkinoi ryhmätoimintaa vangeille, jotka voisivat hyötyä toiminnasta. Oppiva-hankkeen ryhmänvetäjien pitämiin haastatteluihin osallistui 11 vankia, joista ryhmään valittiin kuusi. Ryhmä kokoontuu kahdeksan kertaa tammi-helmikuussa 2009. Ryhmätoiminnasta valmistuu opinnäytetyö, jossa koko prosessi suunnittelusta toteutukseen kuvataan.

Toiminta vapaudessa

Vapaudessa yhdyskuntaseuraamusta suorittavia Kriminaalihuoltolaitoksen (KHL) asiakkaita on ohjautunut hankkeeseen 26 vuonna 2008. Suurin osa heistä on ehdollisesti rangaistuja nuoria ja eniten asiakkaita on tullut Espoon aluetoimistosta (17). Yleensä KHL:n asiakkaiden tapaamiset ovat olleet yksilötapaamisia, mutta Espoon aluetoimistossa on järjestetty kolme ryhmämuotoista lukemisen ja kirjoittamisen testauskertaa, jotka ovat toimineet hyvin. Asiakkaiden tapaamiset ovat pääsääntöisesti tapahtuneet Kriminaalihuoltolaitoksen toimistoissa valvontakäynnin yhteydessä ja verkostotapaamisissa esim. oppilaitoksissa. Muutama KHL:n asiakas on käynyt säännöllisesti hanketyöntekijöiden vastaanotolla Herossa lukikuntoutuksessa tai suunnittelemassa kuntoutus- ja tukitoimenpiteitä. Vankeinhoitolaitoksen puolella avolaitoksessa rangaistustaan suorittavat vangit ovat saaneet helposti poistumislupia Heroon oppimisvaikeuksien testaukseen tai kuntoutuksen suunnitteluun. Yhden asiakkaan valvotun koevapauden toimenpidesuunnitelmaan on kuulunut työskentely Oppiva-hankkeessa kerran viikossa. Valvottu koevapaus sujui erittäin hyvin. Vuonna 2008 hankkeen asiakkaista 27 % on jatkanut hankkeessa rangaistuksen päätyttyä.

Usealle asiakkaalle on suunniteltu oppimisvaikeudet huomioivaa kuntouttavaa toimintaa vapauteen. Asiakkaita on ohjattu opiskelemaan ammatilliseen erityisoppilaitokseen, Diakoniaopiston JATKOX-koulutukseen (valmentava ja kuntouttava koulutus vapautuville vangeille) sekä Sovinto ry:n Vaihtoehtoiseen ammatti- ja oppisopimuskouluun. Muutamalle asiakkaalle on suunniteltu työvoimahallinnon kautta valmentavaa/ohjaavaa koulutusta sekä kuntouttavaa työtoimintaa/työpajatoimintaa.

Hankkeen asiakkaat ja heidän elämäntilanteensa

Vuonna 2008 hankkeessa on tavoitettu yhteensä 234 uutta asiakaskuntaan kuuluvaa henkilöä, joista 110 on osallistunut pidempikestoiseen (vähintään kaksi tapaamista) työskentelyyn. Heistä 95 on osallistunut lukiseulaan ja 53 tarkempaan lukemisen ja kirjoittamisen yksilötestiin. Lukemisen ja/tai kirjoittamisen vaikeutta on 70 %:lla sekä tarkkaavaisuusvaikeuden piirteitä 79 %:lla asiakkaista. Tapaamiskertoja on ollut 2-11 kertaa/asiakas. Asiakkaista 61 jatkaa edelleen hankkeessa. Asiakkaat yhtä lukuun ottamatta ovat miehiä ja heidän keski-ikänsä on 25 vuotta.

Hankkeen ohjaamana neuropsykologissa tutkimuksissa on käynyt 22 asiakasta, joista puolet on ohjattu eteenpäin neurologille tai psykiatrille. Lähes jokaisen neuropsykologiisiin tutkimuksiin osallistuneen älykkyys on todettu keskitasoa paremmaksi. Suurella osalla on vaikeuksia puheen ymmärtämisessä, kuulomuistissa tai keskittymisessä. Lisäksi usealla on havaittu psyykkisiä oireita kuten masentuneisuutta, ahdistuneisuutta tai pakko-oireisuutta.

Asiakkaista 92 %:lla on taustalla päihdeongelma ja suurella osalla mielenterveysongelmia. Kolmasosalla asiakkaista ei ole ollenkaan työkokemusta. Vain 14 % asiakkaista on suorittanut ammatillisen tutkinnon, suurimmalla osalla kaikki aloitetut koulutukset peruskoulun jälkeen ovat jääneet kesken. Peruskoulun päättötodistus puuttuu 12 %:lta.

Lukilausunnon saaminen on ollut asiakkaille helpottavaa ja tärkeää. Oppimisvaikeuden selkeytyminen on nostanut asiakkaiden itsetuntoa ja auttanut ymmärtämään monia epäonnistumisia esim. koulussa. Lukilausunnolla moni asiakas on saanut suorittaa autokoulun teoriakokeen suullisesti. Oppimisvaikeuksien toteamisen ohella pyrimme aina selvittämään asiakkaan vahvuuksia. Asiakkaat ovat uskaltaneet lähteä opiskelemaan

tai ainakin harkitsemaan opiskelua, kun he ovat oivaltaneet oman tapansa oppia. Pääsääntöisesti asiakkaat ovat kinesteettisiä oppijoita eli oppijoita, jotka oppivat parhaiten itse tekemällä ja kokeilemalla. Tämän vuoksi perinteinen luokkamuojoinen teoriaopetus on useille asiakkaistamme liian haasteellista.

Tämän hetkisen tilanteen arviointia

Vuodelle 2008 asetetut tavoitteet on saavutettu hyvin. Yhteistyötahojen löytäminen ja aktivoiminen on onnistunut. Hankkeessa on vuonna 2008 tavoitettu yhteensä 821 eri alojen ammattilaista hankkeen järjestämissä koulutuksissa ja muissa tapahtumissa, yhteistyökokouksissa sekä asiakkaiden verkostokokouksissa. Muun muassa seuraavien tahojen kanssa on tehty yhteistyötä: Vankeinhoitolaitos, Kriminaalihuoltolaitos, sosiaali- ja terveystoimi, työvoimahallinto, oppilaitoksien edustajat sekä järjestötoimijat (esim. Hero, Kuntoutussäätiö, Vankien Omaisat (VAO), Turun kristillisen opiston säätiö, Valtakunnallinen työpajayhdistys, ADHD-liitto, Helsinki Missio). Hankkeessa on havaittu, että yksi tärkeimmistä yhteistyötahoista on työvoimahallinto, koska lähes kaikki asiakkaat ovat työttömiä. On tärkeää, että vanki saa jo vankilassa oloaikana tietoa työvoimahallinnon kursseista, koulutuksista ja kuntoutuksista, vaikkei hän vielä olekaan työtön työnhakija. Vuoden lopulla alettiin myös suunnitella Helsingin Diakoniaopiston kanssa yhteistyössä valmentavaa koulutusta (CAMINO) hankkeen asiakkaille. Koulutus alkaa Diakoniaopistolla tammikuussa 2009.

Hanke on tavoittanut myös artikkeleilla ja sähköpostitiedotteilla runsaasti ihmisiä. Projektipäällikön kirjoitus oli kesäkuussa Helsingin Sanomien mielipidepalstalla sekä joulukuussa ilmestyneessä LukSitko lehdessä. Lisäksi projektipäällikkö kirjoitti kaksi artikkelia Kriminaalihuollon tukisäätiön Portti vapauteen -palveluun, aiheina olivat Opiskelu vankilassa sekä Vangit ja oppimisvaikeudet.

Keravan vankilan, Helsingin avovankilan ja Kriminaalihuoltolaitoksen pääkaupunkiseudun aluetoimistojen kanssa allekirjoitettiin alkuvuonna yhteistyösopimukset ja sovittiin yhteistyöstä. Loppuvuonna pidettiin Keravan vankilan ja Helsingin avovankilan kanssa seurantakokoukset, joissa arvioitiin hankkeen toimintaa sekä suunniteltiin yhdessä vuotta 2009. Kriminaalihuoltolaitoksen henkilökunnalle pidettiin marraskuussa Herossa oma koulutus, jonka tarkoituksena oli tiivistää yhteistyötä KHL:n kanssa. Koulutuksessa esiteltiin hankkeen laatima etsivän työn työväline (Oppiva-testi), jonka käyttökokemuksista KHL:n asiakastyössä pidetään seurantakokoukset alkuvuonna 2009. Koulutuksen jälkeen KHL:sta on ohjautunut useita uusia asiakkaita, joten näyttäisi siltä, että Oppiva-testi toimii hyvin oppimisvaikeuksien alkukartoitusvälineenä ja keskustelun pohjana. Sen avulla on myös helpompi ohjata asiakkaita hankkeeseen. Oppiva-testi laadittiin joulukuussa myös sähköiseen muotoon hankkeen internet-sivuille.

Hankkeen ulkoinen arviointi kilpailutettiin keväällä. Ulkoiseksi arvioitsijaksi valittiin Sosiaalikehitys Oy, joka aloitti arviointityön kesäkuussa. Arviointi kohdentuu vahvasti kehittämistyön tukemiseen. Arvioinnissa panostetaan kesällä 2009 valmistuvaan väliarviointiin, jonka tuottamien tulosten kautta voidaan ohjata hankkeen loppuajan etenemistä.

Asiakastyö on ollut monipuolista. Suuri haaste työssä on asiakkaiden moniongelmaisuus. Resursseja tuhlautuu paljon siihen, etteivät asiakkaat aina sovitusti tulekaan tapaamiseen. Asiakkaille on ollut tärkeää, että he saavat kuitenkin halutessaan jatkaa hankkeessa, vaikka jättäisivätkin tulematta tapaamiseen. He ovat usein tottuneet siihen,

ettei heille anneta toista mahdollisuutta. Loppuvuonna asiakkaita ohjautui hankkeeseen määrällisesti liikaa, joten joudumme jatkossa pohtimaan asiakastyön rajaamista.

Toimintasuunnitelma vuodelle 2009

Vuoden 2009 päätavoitteet ovat:

- Kehitetään etsivän työn työvälinettä käyttökokemusten perusteella
- Kootaan lukitetauskokemusten pohjalta kohderyhmälle soveltuva testauspaketti
- Jatketaan soveltuvien tutkimus-/kuntoutuspalveluntarjoajien etsimistä
- Laaditaan asiakastyösuunnitelma => siirretään painopistettä vapautumisen jälkeiseen tukemiseen
- Lisätään asiakkaiden läheisten huomioimista
- Loppuvuonna kootaan hyväksi havaitut toimintamallit oppimisvaikeuksien testauksesta kuntoutukseen ja laaditaan kuvitettu esite
- Lisätään hankkeen tulosten levittämistä (koulutukset, seminaarit, messut, artikkelit)

Eteneminen tammi-kesäkuussa 2009

Toiminta	Tammi	Helmi	Maalis	Huhti	Touko	Kesä
Vanajan vankilan ryhmätoiminta	X	X				
Asiakastyösuunnitelman laatiminen	X	X				
Opinnäytetyösuunnitelman laatiminen		X				
Palkataan tuntityöntekijä hankkeen asiakastyöhön		X	X	X	X	
Seurantakokoukset Kriminaalihuoltolaitoksen aluetoimistojen kanssa (etenkin Oppiva-testin toimivuus)		X	X			
Yhteistyön tiivistäminen ja käytäntöjen luominen työvoimahallinnon (lähinnä pääkaupunkiseudun Työvoiman palvelukeskukset) kanssa		X	X	X	X	
Hankkeen internet sivujen päivitys		X			X	
Sähköpostitiedote jakeluun	X					X
Seurantakokoukset Keravan vankilan ja Helsingin avovankilan kanssa			X	X		
Selvitetään mahdollisuudet järjestää koulutuksia yhdessä RSKK:n kanssa		X	X			
Käydään läpi hankkeen asiakasprosessit ja laaditaan toimintamalleja		X	X	X	X	X

Hanketyöntekijät seuraavat tavoitteiden toteutumista pitämällä kerran kuukaudessa kokoontumisen, jossa käsitellään hankkeen laatimaa itsearviointi/ seurantataulukkoa.

Liite

Vuosi 2008 numeroina

Asiakastyö	
Luki-infoihin osallistuneet (hlö)	124
Uudet varsinaiset asiakkaat (hlö)	110
Lukiseulaan osallistuneet (hlö)	95
Yksilötestaukseen osallistuneet (hlö)	53
Neuropsykologin tutkimuksiin osallistuneet (hlö)	22
Asiakkaiden keski-ikä (vuotta)	25
Ei peruskoulun päättötodistusta (%)	12
Saanut peruskoulussa erityistukea (%)	85
Suorittanut ammatillisen tutkinnon (%)	14
Todettu lukemisen/kirjoittamisen vaikeutta (%)	70
Tarkkaavaisuusvaikeuden piirteitä (%)	79
Yhteistyöhön osallistuneet ammattilaiset (hlö)	509
Annettu koulutus	
(h)	47
(hlö)	312